

RÚZNÉ

K SOUSTAVĚ VĚDECKÝCH INFORMACÍ

Podplukovník Ing. Vladimír Kubišta,
CSc.

Bouřlivý rozvoj vědy a techniky, který plně zasahuje i do života armády, každodenně přináší obrovské množství nových poznatků. Jedním z charakteristických rysů tohoto stavu je i to, že ve stále kratších obdobích se znásobuje množství vědeckých poznatků. V souvislosti s tím se velmi často hovoří o informační explozi, informačním mraku apod.

Nerozlučně s rozvojem vědy a techniky vzniká a vyvíjí se vědecká informace a její organizační podoba — soustava vědeckých, technických a ekonomických informací.

O soustavě vědeckých informací v té či oné zemi čas od času proběhne v našem tisku řada rozdílných a různě zaměřených zpráv. Čtenáře pochopitelně nakonec zajímá otázka: jak vypadá vědecká informace v naší zemi, v naší armádě?

Tento článek je pokusem přiblížit čtenáři tuto celkem málo známou oblast života naší armády. Omezený rozsah článku nedovoluje zabývat se všemi otázkami a problémy soustavy vědeckých informací v armádě. Proto se omezím jen na řešení organizační stránky tohoto problému.

STAV SOUSTAVY VĚDECKÝCH INFORMACÍ V ARMÁDĚ

Základem soustavy vědeckých informací v armádě se stalo vládní usnesení č. 606 ze dne 17. července 1959 o vybudování účelně decentralizované soustavy vědeckých informací. Vládní usnesení předpokládalo vybudovat třístupňovou soustavu útvarů vědeckých informací v podobě základních (závodních), oborových a odvětvových středisek vědeckých informací. Celostátním orgánem soustavy vědeckých informací nadresortního charakteru se stal Ústav pro technické a ekonomické informace — UTEIN, v dnešní podobě Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací — ÚVTEL.

Ústřední postavení v jednotlivých sítích vědeckých informací zaujala (nebo měla zaujmout) oborová informační střediska, která měla zahrnovat dosavadní útvary studijní, dokumentační, informační, publikační a překladatelské služby i technické

knihovny závodů nebo ústavů, při nichž byla zřízena. Přes některé dílčí nedostatky, které se projevily v dalších letech, je toto usnesení krokem vpřed při řešení otázek vývoje soustav vědeckých informací v naší zemi.

Téměř současně s vládním usnesením vyšel zákon č. 53 o jednotné soustavě knihoven ze dne 9. července 1959, který vytyčoval některé zásady budování sítě knihoven jako nedílné součásti jednotné soustavy knihoven.

Vládní usnesení č. 606/1959 a svým způsobem i zákon o jednotné soustavě knihoven byly v armádě uvedeny v život rozkazem ministra národní obrany č. 011 ze dne 2. prosince 1959.

Rozkaz podtrhuje význam zvýšení úrovně vojenskoteoretického myšlení a zvýšení intenzity vědecké práce v armádě. Zdůrazňuje, že jedním z důležitých prvků této činnosti je soustavné využívání poznatků a zkušeností obsažených ve vojenskovědecké, politické a technické odborné literatuře. V souvislosti s tím vyzvedává význam vojenské informační služby. Touto službou rozumí získávání, shromažďování, odborné zpracování, zveřejňování a zpřístupňování výsledků studijní a vědecké činnosti v těch vědních oborech, které se dotýkají zájmů Čs. lidové armády a které jsou obsaženy v literárních fondech domácí i zahraniční produkce.

Ve smyslu a duchu vládního usnesení č. 606/1959 byla zřízena oborová informační střediska:

- v oboru vojenskovědecké práce u Vojenské akademie Antonína Zápotockého, podřízené náčelníku akademie; jeho činnost (podle RMNO č. 011/1959) řídí a usměrňuje náčelník generálního štábu Čs. lidové armády prostřednictvím náčelníka akademie;

- v oboru technických věd u náměstka ministra národní obrany pro technické věci, podřízené přímo náměstkovi ministra národní obrany pro technické věci;

- v oboru společenských věd u Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda, podřízené náčelníku akademie; jeho činnost řídí a usměrňuje náčelník hlavní politické správy prostřednictvím náčelníka akademie;

- v oboru lékařských věd u Vojenského lékařského výzkumného a doškolovacího ústavu J. Ev. Purkyně, podřízené náčelníku ústavu; jeho činnost řídí náčelník zdravotnické správy prostřednictvím náčelníka ústavu.

Kromě uvedených a dosud existujících oborových informačních středisek bylo roz-

hodnutím náčelníka generálního štábu Čs. lidové armády v roce 1966 zřízeno další oborové informační středisko při VzÚ 401.

RMNO č. 011/1959 dále řešil některé dílčí otázky. Mimo jiné stanovil, aby sledování vojenské informační služby v příslušných vědních oborech a předkládání návrhů na zlepšení její činnosti zabezpečily jednotlivé sekce vědecké rady ministra národní obrany.

Tímto rozkazem byla též zrušena Ústřední vojenská knihovna. Její fondy byly rozděleny mezi knihovnu Ústředního domu armády, knihovny oborových informačních středisek a knihovnu Vojenského historického ústavu. Tím byl také dovršen proces likvidace vojenských odborných (vědeckých) knihoven v naší armádě, který s výjimkou akademií a některých vědeckých ústavů postihl celou armádu.

Rozkaz MNO č. 011/1959 je tedy opatřením ministerstva národní obrany, které realizovalo vládní usnesení č. 606/1959 v oblasti působnosti ministerstva národní obrany. Je nesporné, že vydáním tohoto rozkazu byl sledován ve své podstatě správný cíl — vybudovat soustavu vědeckých informací v armádě a pro její potřeby.

Hodnotíme-li dnes — s odstupem téměř desíti let, ale i pod zorným úhlem zkušeností z realizace vládního usnesení č. 606/1959 v civilním sektoru, jakož i ze zkušeností získaných při realizování RMNO č. 011/1959 — současný stav soustavy vědeckých informací v armádě, nelze se vyhnout některým závěrům:

1. Vládní usnesení č. 606/1959 se stalo právním podkladem budování **třístupňové** soustavy vědeckých informací. RMNO č. 011/1959 se však stal **podkladem vybudování pouze jednoho stupně soustavy vědeckých informací**, stupně sice nejdůležitějšího, ale přece jen pouze jednoho jediného. Tento rozkaz se nestal podkladem budování jak vyšších, tak ale zejména nižších článků soustavy vědeckých informací u svazů a svazků, popřípadě útvarů.

2. Závažná je skutečnost, že nebyl zřízen **orgán** — skutečný výkonný a dostatečně autoritativní orgán, **který by koordinoval činnost všech oborových informačních středisek** v souladu s potřebami vědecké práce, s požadavky bojové a operační přípravy. Tento orgán by měl také řídit a usměrňovat rozpracování metodiky a výzkumu činnosti pracovníků soustavy vědeckých informací v armádě apod.

3. Vládní usnesení č. 606/1959 bylo do podmínek armády **přeneseno dosti formálně**, bez přihlídnutí ke specifickým stránkám vojenskovědecké práce i bez vyhod-

nocení dosavadního vývoje vědecké informační činnosti v armádě. Zejména nebyla důsledně dodržena zásada, že oborová informační střediska mají být budována v souladu s profilem a potřebami vědecké práce toho pracoviště, u kterého byla zřízena.

4. Ustanovení vládního usnesení č. 606/1959 a RMNO č. 011/1959 **nebyla důsledně uvedena v život**. Ani jedno z oborových informačních středisek nebylo až do konce roku 1966 organizováno v duchu citovaných dokumentů. Výsledkem pak logicky bylo, že začalo postupně vedle sebe vznikat i několik informačních pracovišť. Taková situace se vytvořila na VPA KG, kde vedle sebe až do poloviny r. 1967 pracovala dvě informační pracoviště. Taková situace je dnes i na VA AZ, kde v současné době existují, popřípadě usilovně se budují tři informační pracoviště se všemi z toho vyplývajícími materiálními náklady.

5. Skutečnost, že neexistoval (a dodnes vlastně neexistuje) orgán, který by seriózně a odpovědně koordinoval činnost jednotlivých oborových informačních středisek, odráží se i v oblasti akvizice. VA AZ, TIS, VPA KG kupují ročně přes 2000 titulů domácích i zahraničních časopisů. Je obecně známo, že řada těchto titulů se překrývá, a to nejen uvnitř armády, ale i s civilními pracovišti. O tom konečně svědčí tyto údaje:

Vojenská vědecká knihovna VA AZ v posledních letech kupuje přes 700 titulů zahraničních časopisů, z toho 380 titulů z devizové oblasti. Státní technická knihovna v Brně dubluje tento nákup knihovny VA AZ 395 tituly, z toho pak 116 titulů z devizové oblasti. Obě knihovny jsou přitom umístěny v jednom prostoru.

S duplicitou (multiplicitou) nákupu odborných časopisů úzce souvisí i duplicita (multiplicita) jejich informačního zpracování. Není řídkým jevem, že **řada časopisů je dokumentována dvakrát i třikrát**.

Zřejmě nikdy se nevyhneme určité duplicitě při nákupu literárních pramenů, i když by pochopitelně měla být omezena na minimum. Duplicita (multiplicita) v informačním zpracování jednotlivých titulů je však pro naši zemi příliš velkorysým přepychem.

6. Skutečnost, že není dostatečně autoritativní koordinující orgán s celoarmádní působností v oblasti vědeckých informací, projevuje se i v **rozdílném kádrovém zabezpečení jednotlivých oborových středisek**. Zvláště patrné je to při porovnání studijně rozborových skupin Vojenského vědeckého informačního střediska a Vědeckého informačního střediska spo-

čenských věd k 1. 10. 1967 (s nepatrnými změnami platí dodnes).

Studijně rozborová skupina VIS má tyto počty:

— samostatný vědecký pracovník (od 1. 1. 1968)	1
— starší důstojník	3
— důstojník	2
Celkem tedy	6

pracovníků

Studijně rozborová skupina VISSV má tyto počty:

— samostatný vědecký pracovník	3
— vědecký pracovník — CSc. (z toho 3 občanští pracovníci)	15
— starší důstojník	11
— důstojník	—
— odborný pracovník (občanských pracovníků)	8
Celkem tedy	37

pracovníků

Problém kádrového zabezpečení VIS v porovnání s VISSV vynikne zvláště výrazně, uvědomíme-li si několik okolností:

a) VIS je vyhraněným oborovým střediskem (vojenství, vojenská věda), které ve své činnosti není doplňováno a ani přímo nevyužívá — na rozdíl od ostatních středisek — výsledků práce obdobných civilních pracovišť.

b) Toto středisko zabezpečuje oblasti zájmů celé řady složek MNO, GŠ a HT. V jejich dnešní organizační podobě jsou to především:

- náčelník generálního štábu a jemu podřízené složky,
- náměstek ministra národní obrany
- náčelník hlavní správy pozemních vojsk a jemu podřízené složky,
- náměstek ministra národní obrany
- náčelník hlavní správy letectva a protivzdušné obrany státu a jemu podřízené složky,
- náměstek ministra národní obrany
- náčelník hlavního týlu a jemu podřízené složky,
- správa vojenského školství, atd.

Uvědomíme-li si důsledně postavení tohoto střediska a jeho řízení a postavení ostatních středisek, nelze se vyhnout pocitu, že je zde něco nenormálního.

Po shrnutí všeho, co bylo řečeno, lze konstatovat:

Soustava vědeckých informací v armádě existuje již téměř 10 let. Přestože ve své vlastní činnosti dosáhla řady cenných

úspěchů, její organizační struktura do značné míry ustrnula. Je nedořešena celá řada organizačních otázek. To ztěžuje jak práci uvnitř této soustavy, tak i prosazení cílevědomé spolupráce s informačními pra-

covišti v civilním sektoru. O tom, že je nutné řešit řadu závažných otázek, svědčí to, že současný stav i další vývoj této soustavy je již několik let předmětem jednání různých orgánů a komisí.

JAK DÁLE?

Ke správné odpovědi na otázku jak dále v soustavě vědeckých informací, jak dále zkvalitnit organizační strukturu celé soustavy tak, aby mohla daleko kvalitněji a účelněji plnit své poslání, bude zřejmě vhodné nejdříve formulovat několik základních, východních hledisek. Jejich správné vymezení, pochopení a důsledné uvedení v život by mělo vytvořit určité myšlenkové předpoklady řešení organizačních otázek. Domnívám se, že je možné formulovat tato hlediska:

- promyšlené, sladěné, cílevědomé řízení celé soustavy vědeckých informací v armádě;

- účelové budování soustavy vědeckých informací v armádě;

- maximální úspornost;

- úzká koordinace soustavy vědeckých informací v armádě s činností soustavy vědeckých informací v civilním sektoru.

Jinými slovy: jeví se **potřeba dobudovat a přebudovat soustavu vědeckých informací v armádě tak, aby její těžiště bylo skutečně v oblasti vojenskovědecké práce.** Současně je třeba usilovat o vyloučení veškeré duplicitní činnosti jak uvnitř armádní soustavy, tak zejména ve vztahu k civilní soustavě vědeckých informací — technických i společenských.

Nově organizovaná soustava vědeckých informací v armádě by měla mít tyto články:

1. Při výkonném orgánu vědecké rady ministra národní obrany skupinu 2—3 kvalifikovaných pracovníků, jejichž úkolem by mimo jiné bylo koordinovat činnost soustavy vědeckých informací jak uvnitř armády, tak i s civilním sektorem. Skupina by byla rovněž armádním partnerem ÚVTEL.

2. Přebudovat Technické informační středisko MNO na pracoviště vědeckých informací pouze pro potřeby MNO. Ve své každodenní činnosti by středisko využívalo materiálů zpracovaných ostatními oborovými informačními středisky — armádními i civilními.

Nelze však zcela pominout ani možnost znovuvybudování Ústřední vojenské knihovny při MNO, která by pak — možná i úspěšněji plnila informační poslání jak vůči MNO, tak i vůči celé armádě.

3. Přebudovat a dobudovat Vojensko-vědecké informační středisko ČSLA při VA AZ v souladu s profilem a potřebami akademie ve vojenskovědecké a vojensko-technické informační středisko. Při jeho další výstavbě brát v úvahu jak jeho oborovou jedinečnost, tak i celokademické funkce. V souvislosti s tím pak skoncovat s neodůvodněným tříštěním soustavy vědeckých informací na akademii. Takto účelně vybudované středisko vědeckých informací by při všech svých povinnostech vůči akademii plnilo nejméně 95 % všech svých povinností vůči celé armádě.

4. Vojenské informační středisko společenských věd při VPA KG je v současné době jediným pracovištěm vědeckých informací v armádě s ucelenou (uzavřenou) organizační strukturou. To se pochopitelně odráží velmi pozitivně v práci střediska. Přesto se však nelze ubránit dojmu, že by v jeho každodenní činnosti prospělo podstatně zvýraznění jeho vojenskopolitického a vůbec vojenského profilu na straně jedné a vyloučení veškeré duplicitní činnosti na straně druhé — a to i v oblasti společenských věd.

5. Zbývající dvě oborová informační střediska (VLVDÚ a VzÚ 401) jsou poměrně úzce specializována v souladu s potřebami svých ústavů. U těchto středisek by zřejmě měla být dále prohloubena specializace jejich práce v součinnosti s ostatními pracovišti. Je možné, že by se to odrazilo i v jejich organizační struktuře.

6. Vážným problémem, který zasluhuje uvážlivé a promyšlené řešení, je vybudování soustavy základních středisek (pracovišť) vědeckých informací u svazů, svazků, popřípadě útvarů. Těmito pracovišti by se např. mohly stát postupně obnovované a budované vojenské odborné knihovny.

Pronikání vědeckých informací k zájemcům na stupni svazu, svazku a útvaru je zřejmě nejslabším článkem celé soustavy vědeckých informací v armádě. Přitom nejde o to, jak by se snad někdo mohl nespřímně domnívat, aby na pracovníky na těchto stupních byly kladeny požadavky vědecky pracovat apod. To je konečně úkolem jiných orgánů a ne soustavy vědeckých informací. Především jde o to, aby tito pracovníci, vzhledem ke svému

přístavení a ke svým povinnostem, byli alespoň v určité míře seznamováni se současným stavem rozvoje vojenskoteoretického myšlení a s výsledky vojenskovědeckého bádání. Jinými slovy: Soustava vě-

deckých informací na těchto stupních by měla účelně a vhodně pomáhat zájemcům, aby doplňovali a rozšiřovali ty své poznatky, které např. získají studiem Vojenské mysli.

Co říci závěrem? Dnes se všeobecně ve světě i u nás uznává, že k budování dobře pracující soustavy vědeckých informací je třeba zhruba deseti let. Avšak při pohledu na uplynulých 10 let vývoje soustavy vědeckých informací v naší armádě a na její současný stav lze se jen dosti těžko vyhnout smutnému konstatování: příliš mnoho promarněných příležitostí, příliš mnoho zbytečně vynaložené práce, příliš mnoho subjektivních přístupů a úzkých zájmů. Je jen přáním, aby právě tyto momenty byly vyloučeny ze současného řešení tak aktuálního problému, a to především v zájmu rozvoje vojenskovědecké práce v armádě, v zájmu potřeb celé armády.